

Tragisk romanse i tre fjerdedels takt

Har Hengsle-ulykken på Nes i Ådal i Ringerike potensial til noe mer enn å være et sagn fra historiens tusmørke?

Dansemelodien "Valdreskvelven" beskriver ikke himmelhvelvingen over Valdres, som forfatteren av denne artikkelen lenge trodde, men har langt mer tragiske undertoner knyttet til seg.

Per-Erik Berge

Hadeland Spellemannslag har Valdreskvelven på repertoaret. Det har også spellemennene i "Begnaljom", med Trygve Bolstad i spissen. Gamle Tyrifjord Spellemannslag kjente også til melodien og har spilt den inn på plate for flere tiår siden. Nå er det Ringerike Folkemusikklag som kan dette musikalske arvestoffet.

Eldgammelt

- Melodien, en springdans, eller springar er antakelig flere hundre år gammel og har litt forskjellig utforming etter hvor den spilles, forteller Trygve Bolstad.

I opptegnelsene som "Tesen", Erik Torgrimsen Holte, på Nes gjorde for rundt 80 år siden, heter Valdrekvelven bare "Springdans", men en på eksemplaret undertegnede har samlet på, har noen skrevet ordet "Kjerringkjegla" med sirlig håndskrift.

- Rart, tenkte man da og trodde det dreide seg om ei staut, kjegleformet dame...

- Kjegling (krangel) om kjerringa, betyr det, sa en som forstod dialekten bedre. Da begynte det langsomt å skje noe i hjernevinningene til en musikanter...

Sjalusidrama på elva

Det som nå skal fortelles kan man les mer utførlig om i Ådalsboka som utkom i 2007:

I 1771 skulle det feires et bryllup på Nes i Ådal, med gården Hengslet som utgangspunkt.

Tord Nubson fra Hengslet og Kari Åmsrud fra Hedalen skulle, med følge og flere båter, til Viker kirke for å bli gift.

Under bryllupet dukket gamlekjæresten til Kari, spellemannen

Garthusgutten, opp og det oppstod et drama som medførte at ni personer druknet.

Garthusen, kanskje både full og sjalu, tok plass med en fot på hver båtriipe i den store robåten der brura satt. Stående slik fremførte han en gammel melodi, mens han krenget båten voldsomt fra side til side.

Tradisjonen forteller at han grep brura og dro henne med seg i det samme båten kantret og ropte noe om at " du skal f..... meg være med meg!"

Kanskje håpet han at den nye brudgommen skulle drukne og at han skulle få Kari likevel.

Slik gikk det ikke.

Garthusgutten druknet, mens Kari og Tord har stor etterslekt etter seg i Ådal.

Springdansen, som etter tradisjonen var sentral under hendelsene, har senere blitt oppkalt etter tragedien. Ja du klarer nok å gjette navnet: Valdreskvelven, eller altså Kjerringkjegla.

Det heter i overleveringene rundt dette at fela etter spellemannen, som altså selv druknet, fløt opp noen dager senere og spilte av seg selv en sørgmodig melodi, som fikk navnet "Hengslelåten".

Det sies også at låven i Hengslet, dit alle de druknede ble brakt, er den samme som da bryllupstragedien i 1771 utspant seg. Men den skal ha blitt flyttet litt på en gang i historiens tussmørke, for å unngå spøkerier.

Interesse

Omstendighetene rundt Hengsleulykken og musikken som knyttes til tragedien, har nå ført til at det arbeides for å se om sagnet kan brukes til å skape en scenisk opptreden.

Teaterguruene Barthold Halle og Morten Thomte har med hjelp av historiske fakta og litt fantasi skrevet en versjon som setter hendelsene fra 1771 i en kontekst som moderne mennesker kan forstå.

Spill og dans er sentrale element i en slik tenking, fordi det dreide seg om et bryllup, der en spellemann var en sentral person. Dessuten har man noe av musikken fra den gangen, ettersom den lever i spellemannsmiljøene.

Det er gjort et arbeid med å rekonstruere springdansen, slik den kan ha vært danset i Ådalen, og en del ungdommer er i ferd med å lære seg den i det dette skrives, på slutten av 2008.

Ny giv for Ådalsspringdansen

Nå danser ådalske ungdommer springdans, som forfedrene deres gjorde.

Per-Erik Berge

Noen spretne ungdommer fra Ringmoen driver fint rundt dansegulvet til melodier som "Valdreskvelven" og andre springdansmelodier.

Lettbeinte jenter føres forsiktig fremover. Gutten passerer, paret bytter plass seg i mellom og jenta slippes fram, før jenta svives, akkurat så lenge hun vil. Snart virvler parene i en mazurka-rundsnu.

Det som foregår? Det danses Ådalsspringdans, eller i hvert fall noe i nærheten av det som kan ha vært den gamle Ådalsspringdansen.

- Akkurat hvordan dette var i gamle dager er det ingen som kan si, vet ungdommene.

Det blir som med annet historisk: Noe vet man, noe får man greie på ved å se seg litt rundt. Resten må man gjette.

Tradisjoner

- Det var mazurka som var grommest da jeg var ung, forteller eldre ådølinger.

Men enkelte av dem har en ballast og noen minner om noe, langt bak i hukommelsen:

- Det var noe mer, med en dans som gikk mer bortover gulvet, ikke bare med slik opp-og-ned takt som i mazurkaen, husker Johan (Bobbe) Vatningen (81) fra Skollerud. Han får støtte av Borghild Jemterud (78) fra Viker:

- Men springdans og mazurka er omtrent det samme, sier hun.

- Vi var så gjerne etter å danse mazurka at vi ble kalt mazurkagjengen, forteller Lars Halden (86), opprinnelig fra Bjonvika.

Astrid Kleven (79) fra Bjonskauen lærte springdans, både felespill og dansen av onkelen sin, Georg Langbråten fra Nes.

Men Astrid viser fram en dans som er mest mazurka; med spretne sidesteg og susende rundsnu. Når det gjelder melodiutvalg er hun en av de fremste kildene til hadelendingenes springdans, med danseminner fra Bjoneroa og onkelens springdansmelodier i bakhodet og felefingrene.

Se seg rundt

Ådølingene har mistet sin opprinnelige springdans. I Begnadalen, litt lenger nord, har det samme skjedd; dansen er borte.

Det skjedde nok hovedsaklig da de gamle bygdedansene, der fela var instrumentet man danset til, mistet hegemoniet til moderne mazurkarytmer fra utlandet, spilt på trekkspill, for rundt 100-120 år siden.

Bente Hemsing har skrevet en universitetsoppgave om det hun kaller en svak tradisjon litt lenger nord enn oss, springdansen der, eller Sør-Aurdalsspringar, som var det offisielle navnet der.

Men hadelendingene har sin springdans. Det har man også i Landbygdene og rundt Gjøvik. Lenger inn, i øvre Valdres har man sin Valdresspringar.

Fellestrekk

Dansene fra disse bygdene har sine særpreg, men også sine felles trekk. Det er disse felles trekkene det er tatt utgangspunkt i, når noen ådalsungdommer nå danser springdans.

- Prøv det ut, sier Ingar Ranheim fra Valdres, mannen som vet mye om dansetradisjoner i Valdres og distriktene rundt og som har vært med på tenkingen rundt Ådalsspringdansen.

Og det er akkurat det ungdommene fra Ringmoen gjør.

Det har vært fremvising av dansen og kursing flere steder høsten 2008.

Første halvdel av 2009 har en rekke kurskvelder og framsyninger. Et større nettsted kommer til å profilere ådalspringdansen og Hengslesagnet om ikke lenge. Spelemannsbladet har omtale i februarnummeret.

Skal vi tro at det blir springdans å se på Ådalsdagen og ved andre anledninger i tida som kommer?